

Anmeldelser og litteraturnyt

Ved arkivar, cand. mag. Dorrit Andersen, rigsbibliotekar Palle Birkelund, arkivar, mag. art. Henrik Fode, arkivar, cand. mag. Ib Gejl, arkivar, mag. art. Chr. R. Jansen, dr. phil. Erna Lorenzen, stud. mag. Rikke Malmros, museumsleder Holger Garner Nielsen, cand. mag. Kurt Nielsen, arkivar, cand. mag. Hans Sode-Madsen, dr. phil. Helge Søgaard, universitetslektor, cand. mag. Axel Kjær Sørensen, arkivar, cand. mag. Paul G. Ørberg.

Niels-Knud Liebgott: *Danske fund af møntdateret keramik*. (Nationalmuseet, 1978). 93 s.

Samme: *Keramik fra vikingetid og middelalder*. (Nationalmuseet, 1978). 55 s.

De to bøger supplerer hinanden og bringer en indførelse i den i Danmark fundne lervare fra ca. 900–1430, både den indførte og den lokalt fremstillede. Det middelalderlige lertøj er anonymt, og først lige før reformationen er der overleveret nogle få navne på pottemagere, og det er udateret i modsætning til sagerne fra det 17. og 18. århundrede, hvorpå der ikke sjældent findes årstal. Det har derfor været vanskeligt at fastsætte en kronologi og at bestemme de lokale former, ligesom skellet mellem de indførte og de hjemlige varer ikke altid var sikkert. Fortegnelsen over de fund, der er tidsfæstet gennem mønter, bliver derfor en uundværlig ledetråd, men må dog ikke overvurderes, da den kun opregner 44 numre, og fordelt over de ca. 500 år er hvert århundrede kun repræsenteret ved nogle få eksemplarer. Hvis man herfra trækker det fra udlandet indførte, bliver materialet endnu mindre, når det er den hjemlige produktion, der skal undersøges; det er den, som er mindst kendt, så det havde måske været mere frugtbart, om også andet lertøj, der tilnærmelsesvis kunne dateres på en

eller anden måde, også var medtaget, selv om det må erkendes, at det møntdaterede stof i sig selv danner en naturligt afgrænset gruppe; men der kan ikke ud fra de beskrevne eksemplarer alene med sikkerhed drages almindelige slutninger.

Det mangelfulde materiale har sikkert medvirket til, at forskningen på dette område først sent kom i gang. Den første, der forsøgte at give en oversigt, var Kai Uldall i 1946 i bogen *Keramik*, men det var kun en indledning til beskrivelsen af sagerne fra den senere periode, og dernæst prøvede Mogens Bencard og Else Roesdahl 1972 at samle materialet, som alt for beskedent blev kaldt »et foreløbigt bidrag«, men dog bragte over 300 stykker frem; så Niels-Knud Liebgott har haft forarbejder at bygge på. Foreløbig ligger dog kun hovedpunkterne fast, idet det for vikingetiden og den ældre middelalder er sikkert, at lertøjet falder i to grupper, en østlig og en vestlig, hvoraf den første har de nærmeste slægtninge i den slaviske keramik syd for Østersøen, og den sidste vel er påvirket fra Vesteuropa, og her har ikke kunnet påvises nogen forbindelse med den hjemlige pottemakerkunst før vikingetiden.

Den næste fase i udviklingen er den tekniske forbedring, som tegloven og blyglasuren bringer og indførelsen af den hurtigt løbende drejeskive. Teglbrændingskunsten må have haft stor betyd-

ning for pottemageriet, der vel gennem den har lært at bygge virkelige ovne, anvende farvede og ufarvede glasurer, og samtidig lærte man nye former at kende, deriblandt den store, på forskellig måde dekorerede drikkekande fra Vesteuropa. Det ældre, uglaserede lertøj forsvandt dog ikke, og fra Jylland kendes, vist fra det 15. århundrede, hele stykker eller skår med forskellige stempler ved mundingskanten. Måske har man her at gøre med de senere så velkendte og udbredte jydepotters forløbere.

I denne forenkede skitse af udviklingen er alle problemer forbigået, men Niels-Knud Liebgott har klart fremstillet dem, og hans bøger har den største værdi ved tydeligt at vise, hvor lidt der i virkeligheden vides, fordi materialet endnu er alt for spinkelt, og måske burde det rige materiale fra Lund i højere grad have været brugt til sammenligning. Bøgerne mere afdækker hullerne i kendskabet til lertøjets historie, end de udfylder dem, men den nøgterne skildring får netop derved sin store værdi. Et stort arbejde må endnu gøres, før der kommer en solid bund at bygge på.

Helge Søgaard

Erik Buus (udg.): Consuetudines Lundenses. (Det danske Sprog- og Litteraturselskab, 1978). 216 s.

Problemerne om det ældste bispesæde i Lund, der blev ærkebispens sæde og dermed hovedet for den danske kirkeprovinc til reformationen, har beskæftiget forskningen gennem tiderne, og et nyt bidrag til forståelsen er givet i denne bog af Erik Buus, der bringer en filologisk udgave af *Consuetudines Canonice* med en fyldig indledning, der placerer dem i en intereuropæisk sammenhæng. De kan betragtes ud fra mange synspunkter, de kirkelige og retshistoriske er vel de mest nærliggende, men det er også fristende at vur-

dere dem som et led i den organisation af kirken, som efter den egentlige missions-tid i Danmark fandt sted i begyndelsen af det 12. århundrede. Opgaven var den at indpasse den nye kirke i det gamle fællesskab og desuden at give plads for tidens kirkelige program, som var formuleret i de gregorianske reformtanker. *Consuetudines* forener begge opgaver, men med selvstændighed, og formelt blev ærkesædet og dets kanniker uafhængige af den verdslige magt. Begivenhederne viser imidlertid, at kirken ikke stod selvstændigt, som bestemmelserne tilsyneladende viser det. Både den skånske og den sjællandske kirkeret indeholder indrømmelser, og da Jacob Erlandsen og Jens Grand i det 13. århundrede forsøgte en åben kamp, nåede ingen af dem en virkelig sejr. Heller ikke den selvstændighed, som ærkesædet søgte at hævde i det 12. århundrede, kunne gennemføres, da kirken på mange områder, særlig det økonomiske, var afhængig af det samfund, den virkede i.

Statutterne fra Lund er de eneste, der er bevaret fra Danmark, og de får dermed en særlig betydning. Da P. Severinsen i 1932 skulle skildre Viborg bispesædes historie, måtte han gribe til den udvej at referere Chrodegangs regel, hvad der historisk er betænkeligt, som han også selv indrømmer det, da der ikke vides noget om de ændringer, der kan have været foretaget i Viborg, dengang den blev indført her. Bestemmelserne fra Lund har derfor stor værdi, selv om det ikke vides, hvor meget de blev overholdt efter deres ordlyd. Hvad indsættelsen af ærkebisp angår, behøver man kun at henvise til Absalons valg for at forstå, hvor delte meningene er om, at ånden i bestemmelserne blev overholdt.

Det må erindres, at de aftrykte *consuetudines* er ledsaget af nekrologiet, der herhjemme blev trykt af Jacob Langebek i 3. bd. af *Scriptores rerum Danicarum* 1774.